

Spar oss for overdreven selvros!

A = Terje Collem
(senere abert)

B = Major Nicksenlein

se forøvrig
IDNR 103141

THORLEIF
ØISANG

Denne våren vil stå i frigjøringsjubileets tegn: De som ga sitt liv, vil bli minnet, og mange som gjorde en stor innsats, vil bli hedret. Men Thorleif Øisang, aktiv milorg-mann under krigen og siden skolesjef i Bærum, frykter at jubileet også kan gi stotet til større nasjonal selvros enn det er grunnlag for. Vi bør innse at vår innsats ikke var så enestående – de fleste okkuperte land bar tyngre ofre og ble langt mer brutalt behandlet. Men til gjengjeld gjennomførte vi et urimelig strengt rettsoppgjør.

I forbindelse med det forestående femtiårsjubileum for frigjøringen fra tysk okkupasjon, ser jeg levende for meg den bølge av selvtillfredshet og gjensidig glorifiserende anerkjennelse av vår egen innsats som i de kommende maldager vil feie som en liflig vårvind over land og folk.

Men la oss sette oss ned og tenke tilbake – for femti år siden – vi som dengang var voksne mennesker og kunne registrere og vurdere det som skjedde. Var da de forhold vi levde under i okkupasjonsårene så forferdelige, og var vår innsats så enestående?

For å ta den tyske okkupasjonen av vårt land: Var denne i virkeligheten utelukkende et utslag av Hitlers og Nazi-Tysklands maktbegjær og besatte ønske om å underlegge seg land? Var det ene og alene Tyskland som var skyld i at Norge ble okkupert? En høyst subjektiv fremstilling av bakgrunn og årsak til dette, fremstilt av den part på hvis side vi sto – og følgelig med en subjektivitet vi måtte forvente i en kamp på liv og død – har vist seg å være forbausende seighlivet.

„Både Storbritannia og Tyskland sendte skip for å kunne besette Norge. Hitler hadde neppe noe sterkt ønske om å trekke oss inn i krigen“

Med hensyn til selve okkupasjonen, er jo saken den at både Storbritannia og Tyskland hadde skip i sjøen med det formål å besette Norge. Det er bare det at Tyskland kom først. Videre er det vel i dag hevet over tvil at uten klare britiske krenk-

ninger av norsk nøytralitet – som Norge hadde liten makt til å stanse – samt Storbritannias sterke ønske om å utvide krigen lengst mulig vekk fra landets egne grenser, hadde neppe Norge blitt okkupert.

Mye tyder på at Hitler opprinnelig ikke hadde noe sterkt ønske om å trekke Norge inn i krigen. Rent militært ville det vært en fordel for ham og Tyskland at Sverige og Norge var nøytrale. Den til denne dag tilsynelatende grunnfaste oppfatning blant norsk almenhet, at skylden for okkupasjonen utelukkende må legges på Tyskland, må – ifølge det vi i dag vet – betegnes som en myte.

„Med bare et litt bedre organisert forsvar hadde vi kunnet avvise det tyske angrepet“

Når det gjelder selve krigen mot okkupasjonsmakten, viser denne et bilde av lite folk, med en bitte liten hær med mangelfullt utstyr, dertil dårlig ledet, men som kjempet tappert – der de fikk anledning til å kjempe – mot det som den gang var verdens sterkeste krigsmakt.

At det under denne kamp ble vist offervilje og mot og at det kostet menneskeliv, er på det rene, men at den norske motstanden under krigen i Norge i 1940 var særlig heroisk og gloriois, kan neppe sies. Dessuten er det å tilføye at med bare et litt bedre organisert norsk forsvar ville det – i alle fall i første omgang – vært mulig å avvise det tyske angrepet. – Om dette, med den følge at det ville blitt en kamp mellom tysk og alliert krigsmakt på norsk jord, på lengre sikt hadde vært en gunstigere situasjon for vårt land enn den vi fikk, er et annet spørsmål.

Så til selve okkupasjonen. Det vil vel alltid være slik at når et land blir okkupert av en fiendtlig makt, og det en makt som landet nettopp har vært i krig med, vil en okkupasjon alltid innebære en ulykkelig tid for vedkommende land. At den tyske okkupasjon var en vond og hard tid for Norges befolkning, hersker det neppe noen uenighet om.

Men at den var en verre (eller like hard) okkupasjon enn den andre land opplevde under den annen verdenskrig, kan neppe sies. Tvert imot tror jeg det må kunne slås fast at vi, sammen med Danmark, opplevde en svært mild okkupasjon sammenlignet med andre land i samme situasjon. Mye taler for at vi opplevde den mildeste okkupasjon som følge av en krig som vi kjenner til i vårt århundre, ja kanskje enda lenger tilbake.

En okkupasjonsmakt tyr til straffemidler, strenge og ubarmhjertige sådanne, som standrett, eksekusjoner, og til tider terror, for å befeste og håndheve sin makt over det land som

NORGE BLIR ATTER FRITT: Det skal feires stort i mai – men det bør skje uten overdreven selvros, mener kronikøren.

er okkupert. Det skjedde også i Norge. Mer enn 300 nordmenn ble henrettet av tyskerne. Imidlertid er vel dette noe vi i grunnen må forvente i et hørtatt land hvis befolkning, naturlig nok, føler hat og avsky overfor okkupanten, og i sine handlinger gir uttrykk for dette gjennom motaksjoner og sabotasje, noe som igjen fører til strenge represalier. – For å si det kynisk: Alt dette hører i grunnen med til den tvers gjennom ulykkelige situasjon en okkupasjon er.

„Vi kan neppe påstå at okkupanten generelt sett viste særlig brutalitet, enn si bestialitet, mot oss“

Jeg tror imidlertid vi har dårlig begrep for å hevde at tyskerne, i de fem år de holdt Norge okkupert, generelt sett viste særlig hardhet, brutalitet, enn si bestialitet. Det er nemlig svært mange innen den norske befolkning som mener det, og stadig hevder dette. Denne oppfatning må vi i dag fastslå er feilaktig, og dette må kunne sies uten at man dermed blir beskyldt for å ville omskrive historien.

Den tyske forsvarsmakts, de tyske soldaters, oppførsel og handlemåte under okkupasjonen må sies å ha vært både disiplinert og militært korrekt. Vi har svært få eksempler på at de tyske soldater praktiserte makt-havernes frihet til å ta seg til rette. Man kunne under okkupasjonen fer-

des trygt på gater og veier, i bygd og by, med tyske soldater alle vegne, faktisk tryggere enn i dag.

Når det gjelder rettsoppgjøret etter krigen, det såkalte landssvikoppgjøret, er det av endel forstandige menn, fremtredende jurister og andre, sagt at dette i store trekk var rettferdig, og at vi – stadig «stort sett» – kan være tilfreds med og fullt ut vedkjenne oss det oppgjør vi hadde med dem som sviktet.

Jeg er ikke enig i denne påstand. Jeg ser på landssvikoppgjøret som et ganske mørkt kapittel i vår rettspraksis og vår politiske historie. At det ble innledet etterforskning mot 100 000 personer, med det resultat at innpå 50 000 ble dømt, av en befolkning på under fire millioner, vitner om et ytterst strengt rettsoppgjør.

37 dødsdommer som ble avsagt og eksekvert, er et svært mørkt kapittel i vår nære fortids historie. Meningsløst streng rettergang overfor frontkjemperne, de som tok konsekvensen av sin politiske oppfatning og faktisk var rede til å ofre livet for det de trodde på, er et annet eksempel. Videre vil jeg peke på en grell og avskyelig trakassering av personer, særlig kvinner, som hadde pleiet omgang med okkupasjonsmaktens folk, og meningsløs rettergang mot sykesøstre som hadde arbeidet i tysk tjeneste.

I det hele må det sies at sammenlignet med andre land gjennomførte vi et ytterst – og helt unødvendig – strengt landssvikoppgjør, preget av en voldsom trang til å demonstrere norsk strenghet og rettferdighet.

Når vi denne våren skal feire 50-års-

jubileum for slutten på den tyske okkupasjonen, er det rimelig at sentrale begivenheter i denne forbindelse blir trukket frem, at de som ga sitt liv, blir minnet, og at endel personer som har en særlig andel i frigjøringen, enda en gang blir feiret og hedret. Men jeg tror vi skal vokte oss for at glorifisering av oss selv og vår innsats under krig og okkupasjon blir for fremtredende, enn si påtrengende.

„Jeg ser på landssvikoppgjøret som et ganske mørkt kapittel i vår rettspraksis og vår politiske historie“

Okkupasjonen var en ulykkelig tid, preget av angst, død og sorg for mange. Det står der som et ubestridelig faktum.

Men når sant skal sies, totalt vurdert og sett i et femtiårsperspektiv, tror jeg det er riktig å slå fast at vi slapp billig fra krig og okkupasjon. – Ja, jeg mener faktisk det, og jeg føyer til at norsk nasjonal stolthet over vår innsats under krigen aldri må bli så overveldende at den får et selvtillfreds og uvirkelig preg.

Jeg tror vi bør være spesielt oppmerksom på dette når vi nå skal feire femtiårsjubileum for frigjøringen. Særlig hvis vi tenker på det perspektiv vi vil få av det som skjedde i de fem år vi var okkupert, om nye femti år.

107992